

САНА ОЛОХ

ХАБЫАТ
1981 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

ССКП ЧУРАПЧЫТААҔЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАА
ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҔЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 103 (6164).

Атырдыах ыйын 29 күнэ.
ОПТУОРУННЬУК

Сыаната
3 харчы

Райсовет исполкомугар

Народная депутаттар оройуоннааҕы Советтарын исполкома тулаһыар эйгэни харыстааһын туруга мөл-тобуун, санитарнай-эбдигирдэр үлэлэри тупсарыыга олохтоох органнар ылынар дьаһаллара туболбатарын, бары нэбилээннээх пууннарга уулуссалары бэрэ-дактааһын, нөһөрүү, ханализациялааһын ытыллыба-тын, бөсү-сыйы тосор кирдэр олбуордара суоһун, совхозтар производственной объектара, гаражтар, ыскалааттар, хотоннор, титиктэр, эбии аһылыгы ба-лэмниир сыахтар уонна кирилэр төстөрө ырааста-матын, минеральной уосурдуулар үчүгэйдик хараллы-баттарын тулуйуулубат итэһэс быһытынан аахта. Оройуон бары совхозтарыгар, тэрилтэлэригэр ха-һаайыстыбалар экологической туруктарыгар эппиз-тээх дьон аһамматтар, айылҕаны харыстааһынга нэ-һилиэннээ ортоугар өйдөтүү үлэлэр ытыллыбаттар. Тулаһыар эйгэни өйдөтөөчүлөртөн, киртэтиччилэр-тэн туһаннаах эппизитинэс туруоруллубат.

«Дойдуга айылҕа харыстааһын дьаһалатын төрдү-тэн уларьыта тутуу туһунан» ССКП КК уонна ССРС Министрдарын Советын 1988 сыл тохсунньу 1 күнү-нээһи итиннэ Саха АССР Министрдарын Советын 1988 сыл кулун тутар 8 күнүнээһи уураахтарыгар оло-буран, райсовет исполкома предприятиелар, учреж-денийлар салайааччыларын тэрилтэлэр экологической туруктарыгар эппизтээх дьону аһамматтарыгар, 3-дүйүп иһинэн промышленность уонна тыа хаһаайысты-батын предприятиеларыгар паспорттааһылааһын ытытыны түмүктүүлэригэр, тулаһыар эйгэни ха-рыстааһынга быһаччы дьаһаллары ылаалларыгар, айылҕа харыстааһынгар рейдэлэри тэрийэргэ уонна түмүгүн бачээтигэр сырдатын иһэргэ быһаарыи алын-на. Бары олохтоох Советтар исполкомнарын иста-ринэн экологической комиссиялары тэрийэргэ, кири-лэр састааларын сессияларга бигэргэтэргэ, айылҕаны харыстааһын сокуонун кэһин иһин эппизитинэһи күү-һүрдэргэ, административнай комиссиялар үлэлэрин уларыта тутуу көрдөбүллэригэр эппизитирдин түп-сөөлөрүгэр сельсоветтар исполкомнарын эбээһи-нэстээтэ.

Райсовет исполкома бу пятилетка үс сылыгар икки кийи өлүүлээх, 10 тутуу, 8 техника умайылыах мөлү-йүөнүнэн солкуобай хоромньулаах баһаар 21 түбэлтэ-тэ тахсыбытын бэлэктээтэ. Ордук улахан нөһөрөөх баһаардар агропромышленный комплекс, райпотреб-союз тэрилтэлэригэр таһаарылыннылар. Предприятия-лар уонна тэрилтэлэр салайааччыларынан уоттан сэр-эхтээх буолуу дьаһалларын олохтоһуунга Саха АССР Министрдарын Советын уураахтара, райсовет исполкомун быһаарышлара толоруллубаттар. Оро-йуоннааҕы баһаарынай чаас материальной-техниче-ской базатын мөлөбө бу болпурүлс уустук сорукта-рын быһаарыыны кыайан хааччыйбат. Билигин анал-лаах үс эрэ автомашиналаахтар, базалара билигин көрдөбүлгэ эппизтээбэт, үлэһит ахсаана тийэбэт. Оро-йуон сорох уратыларын, чуолгаан нэһилиэннээххэ пууннар уонна хааччыллышлара мөлөбүн, баһаари-най резервуардар ахсааннара аһыаһын учуоттаан, эбии аналлаах автомашиналарынан хааччыйыи, ба-һаарынай депону тутуу наадаата үөскээтэ. Онуоха ба-ры докууоннарын бэлэмнээх, тутуутун 1990 сылтан сагалыырға, бу дьаһалааҕа бары тэрилтэлэр кыттыыны ылаалларын ситиһэргэ быһаарылынна.

Игини сэргэ райсовет исполкома нэһилиэннээххэ төлөбүрдээх өгөнү өгөрүү туругар «Чурапчы» сов-хоз директорын Г. В. Смирняков информациятын кийтээ. Совхозка сыл бастакы агарыгар 43,6 тыһ. солк. төлөбүрдээх өгө өгөһүлүөхтөөх эбит буол-лыына, баара-суоҕа 20,6 тыһ. солк. толорулунна. Ого-һуулубут да өкөлөр учуоттара сороҕо кыайан ытыл-лыбат. Бу болпурүлска ытыллыбыт быһаарыынан ди-рекция нэһилиэннээххэ төлөбүрдээх уонна олох-дьаһах өкөлөрүн өгөрүү дьаһалларын кэһэтэригэр сорууда-танна. Онуоха бары фондолору туһанарыгэр субэлэн-нэ. Сыл бүтүөр диэри нэһилиэннээххэ 86,6 тыһ. солк. төлөбүрдээх, ол иһигэр 47 тыһ. солк. олох-дьаһах өгөтүн өгөрөрүгэр быһаарылынна, 8 тыһ. солк. тран-спорты туһаннарыттан хириэхтээх.

Нэһилиэннээх ордорунар бороудукталарын райпо-ребсоюз нөҕүгө государственва туттарытын болпу-руоһа көрүлүннэ. Кэлинги эһэх сылларга оройуон совхозтара тыа хаһаайыстыбатын бороудукталарын, дуоһабар быһытынан өттүүр сирн биэриннэ, нэһи-лээннээхтэн хомуйан государственва туттара оло-руттара. 1988 сылга совхозтар чааһынайдартан 1100 төбөтөн ордук бөдөн мнах сүөһүнү тутан, государ-ствова ыраас этинэн 168,6 тоннаны атыылаабытара. Ол барыта государственва суотугар баран, Саха АССР Госпланын дьаһалынан нэрээтээн оройуон тас өртүгэр ытыллара. Ити нэһилиэннээххэ ээ бороудукталарынан хааччыйыыга ыарахаттары үөскэ-питэ. Райсовет исполкома бу дьыл балаһын ыйын 1 күнүттэн нэһилиэннээхтэн, тэрилтэлэр көмө хаһаайы-стыбаларыттан, кооперативтартан эти райпотребсоюз нөҕү, урут түһэрсиллибит контрактация дуоһабарыт-тан уратыны, атыылырға быһаарда. Эргээн тэрилтэ-лэрэ нэһилиэннээхтэн, көмө хаһаайыстыбалартан, кооперативтартан кинрибит эһэх ПК-2 квитанцияны су-руйан биэрэллэригэр субэлэннэ.

Игини сэргэ райсовет исполкомугар 1990 сыл-лааҕы хаһаан уугун тохотон хаһааны уонна сельсо-веттар учарата суох сессияларын ытыгы тустарынан болпурүостар көрүлүнүлэр, итиннэ олоҕу графиктара бигэргэтилиннэ.

Статистика оройуоннааҕы отдела.

Оройуон совхозтарыгар сүөһү аһылыгын бэлэмнээһин атырдыах ыйын 28 күнүнээҕи сводката

Совхозтар	үлэһир киһи ахсаана	звено ахсаана	ол иһигэр механизир.	охсуу (гектар)	муньуу (гектар)	кэбиһи (тонна)	синаас (тонна)
Карл Маркс	226	9	2	3543	—	2032	2400
Субуруускай	197	18	6	8079	—	3262	3200
Эрилик Эристини	424	23	8	11465	—	6305	4000
«Чурапчы»	276	23	4	7100	—	3796	2100
«Мындабаайы»	298	17	5	5056	—	6240	4020
«Мугудай»	465	24	6	5730	—	3656	3965
«Нуротар» үч.	18	1	—	200	—	150	—
Оройуон үрдүнэн	1904	115	31	41173	—	25441	19685

Бэһэлэһиги туругунан оройуон совхозтара сыл-лааҕы отторун 82 быры-һыаһын бэлэмнээхтээх эти-лэр. Ол эбэтэр оройуон үрдүнэн барыта 27914 тонна дороһхой аһылыг бэлэмнээхтээхтээ. Онуоха соруудахтарын Субуруускай аатынан уонна «Мында-баайы» совхозтар толорон иһэллэр. Оттон графинта-рын Карл Маркс аатынан совхоз 378, Эрилик Эри-стини аатынан совхоз 732, «Чурапчы» 1534, «Мугудай» 1592 тоннанан ыһаабаха иһэллэр. Оройуон үрдүнэн барыта бэрэһээннэ туругу-нан 25441 тонна от собо-туопкалаһан сыллааҕы бы-лаан 74,8 бырыһыан то-лоруллан иһэр.

Ааспыт нэдиэлэҕэ оро-йуон үрдүнэн 3706 тонна от чөмчөтүлүннэ. Ити хэм-гэ Эрилик Эристини ае-тынан совхоз балаача үлэ-лин сатаата, 1213 тонна оту кэбистэ. Оттон Субу-руускай аатынан, «Чурап-

чы», «Мугудай» совхозтар-га үлэ тэтимэ бытаарда. Карл Маркс аатынан сов-хоз бүтүн нэдиэлэ устата баара-суоҕа 159 тонна до-роһхой аһылыгы бэлэм-нээтэ. Оттуур звенолаа өөспүт нэдиэлэҕэ күн-дүйүл табыгастаах усулу-буйатын мүлчү туттулар. Манньык ардаа суох, ку-раан күннөр уһунуун гур-багара чахчы. Мантан кү-һүн силбинтээх буолара күүтүлэр.

Хаһаайыстыбалар отто-һунга үлэһир киһи, зве-но ахсааннарын аччыла-тылар даһаны, тэтимит олус бытаан. Холобур, нэдиэлэ устата Субуруус-кай аатынан совхоз 496, «Мындабаайы» совхоз 710, «Чурапчы» совхоз 535, «Мугудай» совхоз 443 тон-на оту кэбистилэр. Оттон Карл Маркс аатынан сов-хоз отчут ахсаанын 22 ки-һинэн аччата. Манньык бы-таарыны быһыл от үүм-мүтүнэн уонна былырын-

кытааһар балаача дорох-хой аһылыгы соботуопка-лаан нэһэлэринэн уоску-йууттан атыннык сыана-лыахха табыллыбат. Сүөһү аһылыгын соботуопкалыыр аһыах хонуктар хаап-лылар. Субу күнүгэртэн бурдук хомуурун, кыс-тыкка бэлэмнэһин үлэлэрэ алтыһахтара, үлэһит иһи-ни, техниканы хардарыта тардыһылар уөскүөхтэрэ. Онон хаалбыт ахсааннаах күннэри мугутуур нөдүүс-тээхтик үрдүк өгөрүмүтү-лөөхтүк туһаныыта хас биридии звено, отчут сү-рүн болсомтоһун ууруох тустаах. Быһыл былаан-наах эрэ отунан мунур-даммакка, төһө кыалла-рынан саппааһыра соһус оттуохтаахлытын таба өй-дүүр наада.

Синаастэһин быһыл ба-лаача тэрээһиннээхтик ы-тылынна. Совхозтар бары соруудахтарын өһөрдүлэр, онон оройуон үрдүнэн бэ-һэлэһиги туругунан былаа-ны таһынан 4015 тонна

синаас угулунна. Маньаха үлэ билигин даһаны сал-гыы ытыллар.

Ааспыт нэдиэлэҕэ оро-йуон 5 совхоза эриликтер тэтимнэринэн оттообутта-ра эбит буоллар, 4722 тонна от эбии кэбиһил-лээхтээх мунчү тутулун-на. «Мындабаайы» уонна Субуруускай аатынан сов-хозтар нэдиэлэ устата эри-ликтер соботуопкалаабыт отторун кыһабатылар. Дьинкинэн, бэһэлэһиги ту-мүгүнэн оройуон графи-гын өһөрдү кыһааһа си-тэ туһениллыбата. Ити итэ-һэс хатыламматын туһугар совхозтар, кириилэр отде-ленийларын салалталара бары наадалаах дьаһал-лары ылыах тустаахтар. Онон үлэһит иһи, звено-лар ахсааннарын аччы-лыахха, үлэ тэтимин му-кутуурдук эһаххэ, режи-ми халбаһаабакка туту-һууну ситиһингэ сүрүн болсомтоһу ууруохха.

● Бэбизскэһэ — кыстык бэлэмэ ●

БИРИГЭЭДЭ ТРАКТОРГА НААДЫЙАР

Улахан Күөлгэ кытаа-нахтар бачыымнарынэн кэ-лим арэнда олохтонор. Коллектив таһонен дьосус-да, бу ыһама сүрүн меха-низма—дзонко, хаһаанын санаата, эппизитинэс үлүх-тууга толору арылларын улахан күөллэр эмиз көр-дөрөллөр. Соторутааҕыта народнай хонтуруол, сүө-һү кыстыгар бэлэмнэһини бэрэбизиркэллэр. Рейдэ 380 бороон кыстыахтаах хотоннорун көрөн баран, хотоннор сүөһүнү киллэ-рээгэ бэлэм буолбуттарын бэлэнтээтэ. Угус совхозтар хотонноругар сүөһүнүтэр сайылыыкка тахсалларыгар быһаатынан кыһын бу-түөхтээһин курдук үлэһир мнэстэлэрин хомуйбакка, ыһан-тоһон барар эбит буоллахтарына, манна—атын харгыһына. Хотоннор истэрэ нубус-курааһахтар, муосталара кичэллээхтик ыраастаммыттар, быһыс-тар сагалыы испиэскэлэ-миттар, кыра, быстах ал-

дыһылар бары абырах-танан-бүөлэһэн тураллар. Рейд эрэй бири хотон но-һому таһаарар ТСН мо-торо өрөмүөннээх иһигин уонна ферме таһа кирдээ-һин бэлэнтээтэ.

Улахан күөллэр сыл тү-мүгүнэн биридии бороону 265 кг төлөһүтэн, сүөһү көнжүһүн өлүүтүн мунгу-туурдук аччатын, оройуон-га бири чылчаан көрдө-рүүнү ситиспиттэрэ. Сов-хоз салалтета биригээдэ-тэн быһыл даһаны үрдүк көрдөрүүлэри, совхоз ха-һытынан тахсарыгар бил-лэр-нэстэр нөмөнү күүтэ-рэ саарбаһа суох. Ол эрээри биригээдэ үлэһигэр итэһэстэр-быһааһтар эмиз бааллар. Биригээдэ бири саамай наадыһара—кы-һаар-хотор техника.

—Биһиги ааттанарынан икки трактордэһкит.—дизэн кэспир биригээһир Д. М. Трофимов. —Ол эрээри биригэ списанноҕа

тахсара буолбут, сатары-һан бүппүт сэл. Быһыл ту-һаһыар кыаһа суох. Оттон отделениеттэн трактор уларсан үлэлэтэр эмиз уустуктардаах. Учаасток киһи уһаайбаттан тэһиччи буолан, трактор хо-һан манна кэлиэр. Дизэн хун ортото буолар. Кэһэн сааһардыы үлэлээн эрдэһи-нэ үлэ хаһа бүтэр, трак-торист дьэһтигэр тиэтэйэр.

Кыһа буолбут олохтоох партиянай группа муньа-бар коммунистар биригээ-дэ үлэтин-хамнаһын ма-һаһидиэр итэһэстэр туста-рынан эмиз кэспэтиилэр. К. А. Макаров эргиччи бу-гэйдээһин ситэриллэ иһигэ үлэ-хамнас уолсэй түмүгэр улаханник охсорун туһу-нан эттэ. Киһи күһүн от-чуттар биригээдэлэрин эр-дэ туһанан сир ириэһээр баһаналары туруортара охсуоххэ, быһыл садалаа-батахпытына бу үлэ уһаан-тэһийэн хаалыа дьээн бэйэ-тин санаатын биллэрдэ.

А. Д. Трофимов өттүүр хо-дуһа болпурүөһүн көтөхтө. Быһыл сайын биригээдэ бэй-этэ сыл тахсар отун кыа-һан булумматта. «Биһиги отчуттарбыт—үлэһит дьон.—дистэ киһи. —Ол эрээри хоһуһабыт өлгөмнүк үүм-мэһкэ уонна өттүүр сир-бит кыраһаас буолан, от-чуттар табыһаа суох сирн «тиниктээһин» таһыстылар. Биригээдэҕэ дьиннээхтик кыаһы биэрэр туһунан са-һыар буоллахха, Кытааһах отделениетыгар бэрилли-бит уруккута Улахан Күөл сирин туһунан болпурүөһү быһаарыахха баар этэн.

Улахан күөллэр улахан ситиһин сүөлүн туһунан эрэллэрэ үөрүүлээт. Бы-һыл манна үс кылаастаах оскуола аһыллыа. Оччо-буна үлэһит иһин болпу-руоһун быһаарарга өлүк ууруллуо.

Б. ПАВЛОВ,
хаймат анаал. нөһр.

Партийнай олох: отчуоттар - быыбардар

ТЭРЭЭНИНЭ КЫАЛЛЫБАТАХ МУННАХА

Холбошотосу өрөмүөннүүр мастерской Эрилик Эристин аатынан совхоза бикр свамей тутах производственной коллективинан булар. Коллектив бикр сыллаах үлэтин турутун маннаары партийнай группа отчуоттуур - быыбардыр муннааар коммунистар деловондук, принципиальной санаалары этэн түрөн ырытыштылар.

Отчуоту партгруппалар, идэтинэн водител Николай Николаевич Иванов туруорда. Коммунистар ааспыт отчуоттуур - быыбардыр муннааха этилибит сорох илбастар тахылаахтыгын билдиргээттир. Ол курдук, бойобуой дьобуру көрүү ситэ тэриллбэтэ, партия чилиннэрэ производствосылар авангардней оруоллара, общественной-политической активностара билдиги деганы намынах. Өрөмүөннүүр мастерскойга хаааыстыбанкай аксаан, бэйэни үбүлэни принциптар кыайан олохтоно илбиктэр. Производство урукчулуу тэриллэр. Онон партгруппа экономической реформада практической дыйаланан кытта илбик.

Бу партийнай группа бэрт дьобууст үс эрэ коммунист учуонка түрөр. Партгруппору таһынак соторутаабыт пенсияда тахсыбыт водител Петр Петрович Тарасов уонна мастерской сибидиссий Петр Афанасьевич Иванов бааллар. Онон деганы буолуо, партгруппот отчуотун ис хоһооно олус судургу буолаа. Партгруппот отчуотун ыраах рейстэн кээлэт туруорда. Дьору чэйдээбикс да эрэ муннаахтаага дээххэ сеп. Отчуот эрдэ

кичэйиллэн бэлэмнэмэтэ-э өтө нөсөр.

Уолсай сунуунун эт-таххэ, бийиги олус табыгана суохтук тэриллбит партийнай группабит. Ол бикр сүрүн биричиннэгинэн үлэбит хайыската дүөрэтэ суога буолла. Бирдэспит пенсионер, мин буоллабына быыс булбакка, наер уматык таһытыгар сылдьабын. Онон көрсөн сүбэлээр, туох эмэ болпуруоһу быһаарсар да-заны уустук. Партийнай группа коммунистар бикр-дэ түмээн муннаахтаабылыт. Ону таһынан эдэр коммунист Егор Семенович Федосеев бикр теүгүлээн партийнай муннаахы көтүлүтүн ийин сэмэлээн тура-быт. Кини бийиги партгруппабытыгар төрдүс чилиннэтэ. Билин сага тэрилл-бит хаааыстыбалар икки ардыларынаады «Нюотара» производственной учасствона барарга инициатива кө-төхтүтэ. Ону бийиги өйөө-бүлүтү, дикр партгрупполор. Кини коммунистарын сүрүн үлэлэрин эдиинэ. Холобур, икки сыллаах уолпукатын Петр Афанасьевич Иванов кэмгэр бэйэтэ көбүлөөн, механизатордар дьылларын биргэдирирдээн тутуста. Ол дикр бийыл үлээз кин-рэр туруктанна. Очотугар совхоз таһуу үлэбит дьонно сыннаар усулуобуйаларын көдүүстээхтик тэрийки кыаллыада. Партгруппот бийэтин үлэтин критикалан-на. Кырдык деганы, маа-нага солломомо үлэбит эбит. Бийыл алта ыйга 35 тыһыныча тонна-километры огорор. Былааннаабын 73220 тонна-километрга тирдирбит. Кини үлэллэр ас-толоркатын коллективэ сыл

анарыгар 1 мол. 100 тыһ. тонна-километр былааннаа-бын 1 мол. 372 тыһ. тонна-километрга тирдирбит. Ме-ханизатордар сыл бүтүүтэ ити кирбинни 7 мол. тонна-километрга тирдиргээттир. Косторун курдук, сыллаагы өөрүдөх туолар турунтаах.

Совхоз бары техникага бу хомуур үлэтин элпнэт-тээх кэмгэр 100 бырыһыан сүүрэр-үлэллэр. Очотугар өрөмүөннүүр мастерской үлүгүйдүнү үлэллэр дикр тү-мүккэ көрүктээхтүт, дикр та-хытылаах И. А. Филан-пов, бийиги санаастарынан үлэллэбит. Үлээз мэхэйдэр «Агротехна» тэрилтэ өртүтүн таһаарыллаллар. Холобурга ыллааххэ, икки-үһүс кварталларга уустар туттар сындыыс тимирдэр кэлбэтэ, Хомуур быһаа-рыллаах кэмгэр ол үлэни атахтаабыта чуолкай. Ити 50 мистэлээх сага гөрөһы хаааыстыбаннай ньыманан туттубут. Ол ис оборудова-ниетин, сага кэлбит КТ-1000 мааркалаах котелларын монтахтааһыныча аналлаах биригээдэ кэллэ. Ол дьону үлэни толору хааччылыга ыраахаттар хайы-үйэ көс-төн эрэллэр. Совхоз били-гин сага техниканы, оһоо-бор фондовой да техника-ны, атылааһарыгар үбэ суох. Очотугар баар техник-ка уһуннук, көдүүстээхтик үлэлирин бийиги эрэ хаач-чылар кыахтаахтыт. Ма-нааха коммунистар аван-гарднай оруоллара үрдүөн наада.

Өрөмүөннүүр мастер-ской үлэтигэр партийнай группа сабыдылаа улахан. Бу партгруппа бээскэ тийэр киһилээх этэ. Сых-таагы партийнай тэрилтэ

секретарын быһытынан эттэллэнэ, бу дьонно наа-йан көмөлөспөтүм дикр алаастык билилэбин. Ол эмээ биричиннэлээх. Бирдэспит—арендатор, бирдэспит—шофер. Мин санаабыр, мастерской столарнай сы-бар сыйыаран сага парт-группаны тэрийиэххэ сеп. Очотугар эрэ хаанык эмэ үлэ барыан сеп, дикр сыхтаабыт партийнай тэ-рилтэ секретаре Г. Г. Кузнецов.

Кини киллэрбит экиитин коммунистар П. П. Тарасов, А. М. Кириллин ойбоотулэр. Оннук буоллабына эрэ сата-ныах курдук. Того дикрээххэ, пенсионер коммунист П. П. Тарасов совхоз киин аппа-ратынаагы партийнай тэрил-тэ учуотугар туруорарга ба-батын биллэрбит. Саналы тэрээнини кытта совхоз парткомун секретаре С. И. Никитин эмээ сөбүлээтэ.

Партийнай тэрилтэвэр, партгруппаларга бийылгы ытыллар отчуоттуур-быыбардыр муннаахтарга партията суохтар ыгырыл-лыахтаахтар. Оттон бу сыл-дыбыт партгруппабыт мун-нааар ити көрдөбүл тобо эрэ тутуһуллубата. Уолсай-ынан, сөкчө астыга суох муннаах буолан ааста.

Партгруппа муннааар ССНП рейкомун икки сек-ретара Т. В. Ноов кытылы ылла уонна тыл эттэ.

Түмүккэ муннааххэ кы-тылы ылбыт коммунистар өрөмүөннүүр мастерской партгруппатын сыхтаагы партийнай тэрилтэвэ хол-буур туһунак уураады бикр санаанан ылынылар.

Семен ПОПОВ,
хайыат аналл. корр.

Учуутал—арендатор

Петр Николаевич Де-мьянов сүөһү илбиктэр үлэтин барарга баатын биллэрбитигэр бастаагы утаа сорох бикр идэлээх-тэрэ, учууталар, өйдөө-бөтөхтөрө чахчы. Билэр дьонун ортолоругар «Савх курдээр» университеттэ бүтэрбитин дүөһү дикр хатыллаахтын эбэгэр хаа-дылыларды сагараллылар эмээ көстүлээбиттэ-рэ.

Ол эрээри кини санаа-тын уларытпааба, «Чу-рапчы» совхоз Армылаах-таагы отделениетин ло-руур тиктэллэрин көрүүгэ

ылсыбытынан барбыта. Билигин «Квинта» дикр ааттаах кини баар аренд-най фермата куһагана суох көрдөрүүлэрдээх. Коллектив сүһүбэр турда-гына Ас-үөл программа-тын олоххо киллэрингэ өс-сө элбээн огоруо дикр эрэнээччи элбэх. Бу мун-нэргэ арендаахтар кыс-тыкка бэлэмнэннэлэрин оройо.

Симеонов П. Н. Демья-нов илбик кэмгэр уолун кытта.

П. Оконешников
фотота.

♦ Ааһааччы санаатын этэр ♦

ИЛИНИ АРААРЫМАХХА

Сут-кураан 40—50 сыллар киллэрэ—үлэни кудум-усталарыгар аакчылар дикр-лэрэ кырдык эбит. Бийиги чычырбас сылларга сөбүн эриллибит-мускуллуктук, кы-һалганы көрсүбүт дьоннор-бут. Кэлин буолулаабыт курааннарга совхозтар үтү-мэннээх элбэх мөһөөтү кө-рүстүлэр. Бийыл өг дыл, кырдык, эргийдэ, алаастар, үрэхтэр отунан көхтөөхтүн өрө аспытарын көрөн ийин эрэ үөрүөх курдук. Дьон бөрөхсөттөр бийыл онну-ларын хамсаабакка са-наалара кэлэн, үөрэ-көтө дойдоларыгар оттуу сыл-двалларын көрүөххэ үчүгэй. Үлэбит дьон күөх сайын бийаһын сомуспахтаан хааларга үлүмнөөн сыршы-лыын, туттардыын-хаптер-дыын сындамсыбыттарын астына көрөбүн.

Ол эрээри бийаһынаах са-йын кэллэ дикр уоскуйан олорон бизэрэ тебыллыбат. Бу өг дьылынан тэритин-нэрин өссө туттумахтаах-хаптымахтаан хаалыаха. О-тонор ходоһаларытын, мач-чирэг сирдэрбитин ыраас-тааһыны, тупсаран огоруу-ну салгыы ытыаахха, күһү-кү ыйдарга ходоһалары та-рааһыны куускэ ытыаахха, онон оттонор сорох үрэх-тэр, алаастар кэллэрин муох саба үүнүүтүтүн ыраастыа-ха, ходоһаны андаатар ал-дыатытын аналлаах техник-каны чөлүгэр түһэрин үлэ-лэрин ытыаахха. Бийата, сир бараксантаан илбик араарымсыаха наада.

Бийыл оттоһунга арен-данаан үлээлэрин сага кин-дэ. Илбиктин итин өссө тупсарыаха, кээтээххэ, онон сибээстээн ходоһаны бүтэйдээһини куускэ ы-тыаахха. Ол иннинтэ арен-далаһан үлээлээчилэр бу-тэйдээһини кыһыннары ытар наадатаан күһүн сир ирээһингэр остуол-баларын иннэрин бэлэм-

нилэрэ—үлэни кудум-сүтэ чахчы. Оройуонга күһүкү ыйдары ходоһа-лары тупсары кэмнэн бил-лэрэр табыгастаах буолуо. Үгүс үрэхтэр үүтүйдүлэр. Онон кэлэр сылларга ба-лалча сүүрдэр кыахтаахтар. Ити билигин баар буор бы-һыттары өрөмүөннүүр эр-йэр, Амма уута тийэн угуттааба ходоһаларыгар сагалыны сингирдэр сите-малары бырайыангылааха наада. Ордук Кытаанах, Сы-лап, Кылааннаах, Бахсы, Мугудай үрэхтэригэр сага буор быһыттары тутуһулаа-ха. Хаанык да дымла баа-һынаттан сүөһү аһылытын ыларбытын умнарбыт те-быллыбат. Бийыл сааскыта ардаахха буолан силлэс-тинир күөх маассага ууну куттары мөлтөхтүк ыты-лынна. Силлэстинир эаено-лар техникалара да мөлтөх, траншеялары да абылаа. Холобур, бийыл «Мугудай» совхоз Маралаһытаагы, Чылпаратаагы отделе-ниеларыгар трактордара от ыйын 15 күнүгэр дикр сап-паас чаастара суох буолан турдулар. Силлэсчиттэр хамнастарын төлөбүрүн дьо-ну баттааба курдук көрүөх-хэ, кинилэри сага техника-нан сазбилээххэ.

Ээрин, үлэ өтөрөннэри-гар уонна хоту көһүүгэ сыл-дыбытыгар оттоһунга эки төлөбүрдэрин үрдэп-питтэрэ, сорохторго сир аналлытара махталлаах. Аны кинилэр анал ходоһа-ларын бүтэйдиллэрин, дикр хаһааһыны туһанааларын ситиһиэххэ. Оройуонга 80-ча Герой-ийэ баар, кинилэ-ри эмээ оттуур сиринэн бастааһаннай таахчылар сеп.

Ити санааларын дойдум-дьоно, салаар үлэһиттэрэ өйүүллэрингэр бааралык. В. ЛЫТКИН,
ээрин, үлэ өтөрөна.

♦ Бэйэбит бөһүөлэкиит—бэйэбит тупсарыахтаахтыт ♦

БӨНҮӨЛЭГИ ТУПСАРДЫЛАР

Ылап хайдах олохтообо-дьяахтаага тэлснэтиитэн биллэр. Ону өйдөөбүт Ха-тылы нэһилээгин олох-тоохторо бөһүөлэки тупса-ран огоруута оройуонга ыгырыы таһаарбытара. Оноуа кинилэр бөһү-өлэ дьыллар эргиркэлэрэ, тупсадай көстүүтэ суохта-ра күһэйбиттэрэ дикрээххэ, бука, үгүстэр сөбүлэни-хтэрэ. Бөһүөлэки кырдыккэ олохтообо Н. С. Соловьев ити туһунак оройуон да, республика да бээтэтигэр үгүстэ суруйан турар.

Соторутаагыта. Хатылы сельский Советин испол-комун председателэ А. Х. Павловы көрсөн ыгырыы хайдах толоруллан иһэрин ытылаастыт.

Дьону ыраастык-иб-динтик туттан олорорго үөрэтии, бүтүн бөһүөлэки көстүүтүн тупсадай огор-уу, эдэрэ дьылы, бикр хамсааһынынан быһаарыл-лыбат, үгүс үлэни эрйэр, илбиклэрин араарыахха үлэ-лээр, холобур буолар дьон көмөлөрүгэр наады-йар. Бийиги бөһүөлэкиит-гэр Молдавский ССР Ко-товской оройуонуттан кэ-лэн Дмитрий Иванович Кыржота биригээдэтэ үгүс-сылы үлэллэр. Кинилэр бары дэгиттэр дьобурдаах, идэлэрин баһылаабыт дьон буолан, үгүс үлэни топор-дулар. Барыта 14 объекка

үлэлээтилар, — председа-тель астынан испири.

Биригээдэ бу күннэргэ Хатылы орго оскуолатын объектарын сөргүтүүгэ үлэлээтэ. Физзельтас өр-түтүн штукатурналыны сы-рыттахтарына, биригээди-ки көрүстүм.

Көһөлөц Василий За-харович идэтинэн механиз-атор. Бадила Василий Иванович—сварщик, шо-фер, Бухна Николай Ива-нович—штукатур, Ротару Василий Дмитриевич—тракторист. Болотунууун үлэтин бары толорор ылахтаахтыт, уһанарбытын олус сөбүлүүбүт. Онон бийата, бэйэ байын си-тэрсэн табылаан үлэтин сылдаабыт.—Дмитрий Ива-нович доботтору бийа-ниннэрэр, дойдугун, дьо-нуу-сэргэтин сүһүкөн эмээ кээспир.

Кини үөрүүнүн үлэлэ-тэр дьонно, барахсаттар кыайаллара-хотоллоро, са-тыллары сүрдээх. Оскуо-лабын кинилэр баар буо-лаллар, балалча өрө тар-таргыт.—дикр итиннэ ос-куола директора Д. П. Чечебутов ситээн бизэрэ.

Бөһүөлэки бастааһа-най үлэллэр тутуу бири-гээдэтэ баар олус абыраа-лаах. Ити бийэрэ. Аны бу дьон сайынны эрэ бэрт кылгас кэмгэ тобо күһүн үлэллиллэр. Оһоо балэмэ

суох буолан, күнү-дьылы халтай ытыттаххына, эмээ-ытыскай сөтөбүт. Дьэ ол ийин түгү-ханыгы огор-торуохтааххэр эрдэттэн былааннааһыкхын, тутуу матырыйаалынан, онтон да атыннан эрдэттэн хаачы-ныаххын наада. Дмитрий Павлов ити өртүгэр маа-лын да көрдөбүлээт кийи, гэрйэр үлэни ула-данык ылай-хото тугар. Бийыл ити оскуолатыгар үлэлээри бэйэтэ сүүрэн-көтөн барыта 40 тыһ. солк. араас матырыйаалы булса. Онон 50-тан тахса сыл турбут эргэ оскуола акы-лааһын уларыттарда. Ула-хан кээмэйдээх үлэ ы-тылаһыта онон дирек-тор тэрийэр дьобуруттан бийаһык тутулуоттаах,—ис-полком председателэ ити-ни ытаһалаан, быһааран бизэрэ.

Д. И. Кыржота биригээ-дэтэ үс сайын устата 17 ылап дьытти штукатурналаа-быт, 21 суол араас произ-водственной объектарга илбиктин суолун хааллар-быт. Ону тэнэ быстах-ос-тох үлэлэрэ элбэх. Үс сыл устата барыта 6224 кв. м маннээби штукатурка-лаабыттар, 2276 кв. м сир бетоннаах чамчопут-тар. Онон, бийа барыла-лаан аахтаах, 300 тыһ. солк. үлэ огорууллубут

курдук. Кини маннэмат үлэтэ. Күннээх Молдави-тан сылдаар хоһуун үлэ-һиттэр үтө маһыларынан дьонго сэргээ сөбүлэ-питтэр.

Афанасий Харитонович Павлов соторутаагыта дойдубутугар тийэн маа-дытаабыта. Мин асабы-ныын, Албан Аат орден кавалерыныын, баркэ топ-сан сэхэргэспиттэрэ. Агар-дас үлэни эрэ буолбакка культурай сибээстэһин эмээ наада эбээт.—Дмит-рий Иванович үөрэ-көтө-сөбүруунулуу бодон, ыраас тиксээр күлүмүр-дүү туран сэхэргинер.

Хатылы нэһилээгин олох-тоохторо ааспыт сыл муус-устар 14 күнүгэр буолбут уолсай муннаахтарыгар, 1990 сыла манна оройуон спартакиадага ытылла-рынан сибээстээн, бөһү-өлэки тупсаран огорууга ыгырыы ылыммытара. Ону толоруууу дьобууннаах дьылапарынан биригээ-тэллэр. Кинилэргэ үтө суобастаахтыт үлэллэр. күннээх Молдавиаттан сылдаар интернациональ-най биригээдэ куус-мамо буолар. Олохтоохтор до-ботторугар махталлара улахан. Бөһүөлэки сэргэси-йэр, күн-түүн тупсар.

С. АНДРЕЕВ.

Киһи уонна экология КӨРДӨБҮЛГЭ ЫРААБЫНАН ЭППИЭТТЭЭБЭТ

1989 сыл сэттинньи 1 күнүгэр дьэри республикада Сир сокуонун тутуһу туругу, бэрэбэркэлээһингэ рейд ытылла турар. Оройуонга мытыллар манник рейдэс ОАПХ, соххоотар специалистара, Айылба харыстабылын обшествотын оройуонкаабы совета (председатель С. И. Яковлев), Айылба харыстабылын комитета кытыллар.

Быстах бэрэбэркэлэр түмүктэрэ оройуонга Сир сокуонун тутуһу туруга крдабилгэ ыраабынан эппиэттээбэтин көрдөрөллөр. Оройуон соххоотара, промишленнай, тутар уонна хааччылар тэрилтэлэрэ сир туһаныыга дыксыах, государственнай сыйыаны хааччылаттар. Ханнык баарер хаһаайыстыбаннай үлэсэ сиргэ анааһын биллэрин курдук, оройуон землеустроительнай сулууспанын, сельсоветтар, исполкомнарыннан быһаарыллар бэрээдэктээх.

Онуоха туһааннаах государственнай органнар сөбүлэстэрэ ытыллыахтаах. Ол эрэри соробор ханнык да официальной докумуона суох сиргэ туһаныы, ытынын эттэххэ, буорту огоруу чакчыллара тахса тураллар. Сыйыарыллыбыт сөптөөх санитарнай көрүүнү-истинни хааччылыыга ирдэбил ситэ турбат, үгүстэн азиях холобур.

«Агроотекснаб» (А. А. Шадрин) таае хаһаайыстыбаны тэриниригэр анаан Садыхма алааһы, сиргэ анааһын туһунан антаны толорторбокко эрэ, райисполком сыйыарар туһунан быһаарыстын таһааргарбыт. Ол кэминтэн хаһаайыстыбатын тэриниитин быыл сайынгыттан сөбөлөөбүт. Бу түбэлтэсэ Со-

куону икки куруубай кэһи таһаарыллыбыт. Бастатан этилибэтин курдук, сиргэ анааһын туһунан акт ойоһуллауохтаах (туһааннаах государственнай органнар сөбүлэстэрэ биэрбэтэхтэр). Иккисинэн, райисполком сиргэ анааһын туһунан актота суох быһаарыныы таһаарыа суохтаах этэ. Онон биһиги райисполкоммут юридическай докумуону биэрбэтэнигэ эппиэтинээс суох сыйыаны таһаарбыт. «Агроотекснаб» тэрилтэ сиклэстэ суох докумуонна олоһуран тутууу сөбөлөөн баран, сэрэтин эрэ кэминтэн атырдах ыйыгар туһааннаах докумуонун онортордо.

Нүөлсүтэр, куурдар системалары көрөр-харайар участан (начальник э. т. П. П. Макаров) көнүлү ылбакка эрэ Улахан Күөл —Ньадыкы туһааныыга хаааһы хастарбыт. Онуоха салалта, землеустроительнай сулууспа өртүтүн сэрэтин баарын үрдүнэн, ханнык да докумуону толорору наадалаабынан аахпатах.

Бу дьыалалар райисполком административнай комиссиятыгар бэриллибиттэрэ.

Саха АССР Министрдарын Советын 1985 сыл ахсынны 23 күнүнээри 481 №-дээх уураабынан Таагта үрэх харыстанар зонатын иһигэр киирсэр объектары көһөрүү туһунан дьаһал тахсыбыта. Бу уураахха сөп түбэһиннэрэн, Субурууснай аатынан соххоотка «Кэкил», «Сарданга» фермалары, Эрилик Эристин аатынан соххоотка Лампа ферматын, Сиргэ Холлодос сайылыгы, стеллярнай мастерскойу, пилореманы, Карл Маркс аатынан соххоотка запов-

калыыр тууну көһөрүү боллуруостара туруоруллубуттара. Маны таһынан харыстанар зонада антатары туруорарга үс соххоот эбээһинистаммита. Бу уураах туолуутун хонтуруулааһын бэрээдэгинэн Уу хаһаайыстыбатын Ленатаабы бассейновой холбоһуунан бэрэбэркэ ытылынна. Ол түмүгүнэн соххоотар РСФСР Уутун кодексин 92-с, 94-с, 96-с ыстыгыяларын ирдэбиллэрин куруубайдын испиттэрэ арылынна. Ол курдук, фермалар тастарынаабы ноһуомнар Ыраагамматтар, таһылыбаттар, ноһуому тоһер аналлаах мистэлэр суохтар. Ол түмүгэр икки иккисэ территория сыйыардыллыбыт. Мистэсэ уопсай санитарнай турук мөлтөх. Ыйыллыбыт объектары (котоннору) көһөрүүгэ сымчак Субурууснай аатынан соххоот эрэ үлэһтэр курдук. Ол курдук, «Кэкил», «Сарданга» фермаларга быйылгы кыстыкка обществоннай сүөлү кыстаабатын, мукууллубут ноһуом чакчактаммутун туһунан Хатылы отделеиетын салалтата (П. В. Пудов) информацията.

Республика Правительствотун Бу уураабын туолуутун туһунан суругунан ыспараапканы соххоотар директордара тт. И. Н. Аммосов, И. К. Филиппов, А. В. Ефремов Б. д. бааран ыйын 25 күнүгэр дьэри Айылба харыстабылын оройуоннаабы комитеттар түһэрэстээхтэр.

Карл Маркс аатынан соххоот салалтата ханнык да юридическай докумуона суох дьаһыла баһуалагын аныгар быһыт астарда. Ол да үрдүнэн быһыты огорууну көһүллээ-

һини туһунан антаны хонтуруолуур государственнай органнарга түһэрэ, биллэриннэрэ илкк.

Маһы сөбүтүөлканыыр тэрилтэлэр мастарын таһастаһар сирдэрин анаан көһүллэстэн ытыахтаахтар. Бу көрдөбүл эмиз тутуһулуубат, маһы тыаттан талбыт сирдэригэр таһааран бэлэмнээһиннэрэ сөптөөнөр. Ол түмүгэр мас сөбүтүөлканыыр үрэхтэрэ, алаастара олус сыйырыдылар, элбэх ходоһа сиргэ туһаттан таһыста. Бу боллуруоска бэрэбэркэ сатыгы ытыллар, түмүгэ алыныыга таһаарылларга былаанналар.

Баһуолактэр территорияларын бэрээдэктээһин ырааһырдыы сельсоветтар иомиссияларынан хонтуруолланыахтаах. Исполкомнар муһиһастарыгар, сессияларга туһааннаах боллурууо анаан-миннэн көһүллүөхтээх бааллар, тэрилтэлэр территорияларын истас өртүлэрэ ыраас, бэрээдэктээх буолуута хааччылыахтаах. Мистэсэ сир-уот сөптөөхтүн туһанылыыга ирдэһиннэрэ, сиргэ алдытыы, кирттиги иһин административнай комиссиялар эппиэтинээстэрин үрдэстэр сорук турар.

Сельсоветтар истэринэн тэриллэбит административнай комиссиялар айылба харыстабылын сокуоннарын тутуһуунналар, сиргэ государственнай бас билиһин арааччылыыр соруктаахтар. Кинилэр дыһиригэр советскай орган быһытынан үлэһэрин бирикмэ ирдэбилигэр сөп түбэһиннэрэн сатылыы тэрийэллэрин күүтэбит.

М. ПАВЛОВ,
Айылба харыстабылын оройуоннаабы комитетин председатели.

Суһал сигнал КВИТАНЦИЯЛАРЫ ХОЙУТААН КИЛЛЭРЭЛЛЭР

Соххоотарга үүтү государство туттарыы от ыйдаабы былаана 98,4 бырыһан туолон, 237 центнер үүт ситэ туттарыллыбата. Дьыһиригэр, от ыйдаабы былаан туолон баран, соххоотар туһааннаах үлэһиттэрэ сыйыарыллыбыт дьыалаларыгар эппиэтинээс суох сыйыаннаһалларын түмүгэр 383 центнер үүт суруллубат квантицияларга хойутатыллан, ыйдаабы былаан туолуута атахтатан. Манник хойутатыы, биллэн турар, сэттэ ыйдаабы былаан туолуутугар эмиз оһуста. Хойутаан киирбит квантициялар үүттэрэ атырдах ыйын суотугар бирдэ көстүөсэ.

Үүт квантицияларын хойутатыы туоратылаа оһуубат проблемала кубулуйда. Ол курдук, агардас ааспыт сый туһааннаах сэттэ ыйын ылан көрөр буоллаха, хас ый ахсын 3-тан 33 тоннада тийэ үүт, квантицияны хойутатан киллэринтэн сибээстэн, туһааннаах ыйыгар киирбэтэ. Ол түмүгэр сэттэ ый иһигэр икки ыйга (ыам уонна бэс ыйдарыгар) былаан дьыһиригэр киллэрэллэр, квантициялары ыйылыыт болдоохо хойутаппакка түһэрэллэрэ эрийиллэр. Соххоотар салалталара бу боллурууу хайдах туоратэри бэйэлэрин усулуобуйаларыгар сөп түбэһиннэрэн үлэһиппакка үөһэстэн көрөллөр уонна хамсатылаах дьаһаллары ылаллара наада. Оттон ОАПХ совета (С. И. Яковлев) боллуруууу анаан-миннэн дьүүлээһин, буруйдаахтартан ирдэбили онорорун күүтэбит.

Быйылгы дьылга эмиз квантициялары хойутатыы уонна ый бүтэһик күнүнээри үүтү квантицияга киллэрбэккэ хаалыы түбэлтэлэрэ ый ахсын бэлэстэнэллэр. Манник түбэлтэни сэттэ ый түмүгүнэн өрдүк элбэхтин «Мутудей» соххоот (директор С. И. Сергеев) 6 төгүл, «Чурапчы» (директор Г. В. Смирняков) 4 «Мындааһы» (директор В. П. Чичигинаров) 3 төгүл таһаардылар.

В. ПЕРМАКОВ,
Отделениеларынан ыллар буоллаха, Чыаппара, Тестатистика оройуоннаабы отделын начальнигы э. т.

лоон—4-түү, Маралааһы, Төлөй, Кытаана, Арыылаах—3-түү, Хатылы, Болтоно, Чакыр, Сылэг, Болугур, Мырыла, Хайыах—2-тин төгүл 1—17 дьэри күннээх ыаммыт үүттэрин туһааннаах ыйыгар киллэрбэттэр.

Сайынгы ыйдарга агардас биер күн оройуон үрдүнэн 40-тан тахса тонна үүт государство туттарылларын учуоттуур буоллаха, туттарыллыбыт үүт туһааннаах ыйыгар квантицияламмакка хаалыыта ыйдаабы уонна сыйлаабы (үүнүн иһэринэн) былааннар туолууларыгар оһуута олус улахан. Быйылгы дьылга эмиз ааспыт сый курдук ыам уонна от ыйдарыгар былааннар дьыһини туолон бараннар туттарыллыбыт үүт ситэ квантицияламматэдыттан уонна квантициялары хойутатан киллэринтэн сыйлаан ыйдаабы былааннар туолбатарынан көһүүнүлэр.

Ииникитин соххоотар директордара сиргэ эппиэтинер специалистар туттарыллыыт үүтү ханнык дабаны аавансаны, хойутааһыны таһаарбакка бирикмэтэригэр киллэрэллэр, квантициялары ыйылыыт болдоохо хойутаппакка түһэрэллэрэ эрийиллэр. Соххоотар салалталара бу боллуруууу хайдах туоратэри бэйэлэрин усулуобуйаларыгар сөп түбэһиннэрэн үлэһиппакка үөһэстэн көрөллөр уонна хамсатылаах дьаһаллары ылаллара наада. Оттон ОАПХ совета (С. И. Яковлев) боллуруууу анаан-миннэн дьүүлээһин, буруйдаахтартан ирдэбили онорорун күүтэбит.

В. ПЕРМАКОВ,
Отделениеларынан ыллар буоллаха, Чыаппара, Тестатистика оройуоннаабы отделын начальнигы э. т.

ВОРКУТА ЫАРАХАН САЛГЫҢА

Коми АССР. Воркутаабы стачечнай комитет уонна правительственной комиссия иһин баттааһынаах сөбүлэһинирилитбит дьаһаллар туттарынан боротуохолларыгар манник тыллар бааллар: ССРС Министрдарын Советэ уонна

ССРС Минуглопрома Воркута экологическай балаһыныатын түспар дьаһаллары ыллаларыгар. Болдооһо—1990 сыл тохсунуу 1 күнэ.

Воркута экологическай балаһыаннаага ыраабыта ыраатта. ТЭЦ, цемент за-

вода, көтөр фабрика, шахталар ууну уонна салгыны кирттиһэлэр улахан. Быйыл көтөр фабрикатын иһин тутар быһыт алдынан, 20 кубометр тобох ууга киирбитэ. Оттон бэс ыйыгар ТЭЦ күлү тутар быһыта тобо барбыта. Онон 70 тыһ. кубометр ууну буорту огорбута. Итигэр

түмүктэригэр Воркута өрүс өлөр кутталланна, уу тийбэт буолуута суоһуур. Куорат ыраастыыр тутууларын үлэһитин огоруу туһунан кэстэти иэм да тылга эрэ сылдыар.

Снимокка: ТЭЦ күлү тулааччыта.

В. МАТЫЦИН фотота.
[ССА фотохрониката].

ИККИС ААН ДОЙДУ СЭРИИТИН 50 СЫЛА ТУОЛУУТУГАР

Аан дойду тематыгар бэсиэдэ

Мин астуолбар кэминни күннэрдээби ССТА информационнай сүүрээһинтэн икки иһитиниригэр сытар. Греция Семос арыытын үгүс киһилээх-сүөһүлээх оройуонуттан үйэ агарын аһара өртүгэр немецкэй самолеттаа бырабыллыбыт авиабомба көстүбүт. Индонезия биер дэриэбинэтин олохтоохторо джунглига өссө да сэримэлээ сылдыар Япония саллаатын көрбүттэрин туһунан кэлсиһиллэр, кинини мегафон көмөтүнэн: «Кэл, сэрим, бүппүтэ ыраатта»,—дээн ыһыра сатыыллар да киһилэрэ итээбэт, мэхэти тылын кэһин баарбат.

Киһи аймах историятыгар саамай өлөрсүүлээх-өһөрсүүлээх иккис аан дойдутаабы сэрим дуорааннара биһиэхэ биллэһин дабаны киллэллэр. Балаһыны 1 күнүгэр аан дойду бүтүнүтүн үрдүнэн хааннаах сэрим 50 сыла бэлэстэнэр. Бу сэрим өссө дабаны историяда бара иһин.

Ол иһин кини чакчыларын эмоцията суох үөһэтэр биллэһин дабаны кыаллыбат. Бу атырдах ыйынаары күннэргэ аан дойдутаабы пресс-страницаларыгар историктар хаһаангытааһар да күүскэ мөккүһалларыгар, оттон Риббентроп, Молотов, Гитлер уонна Сталин ааттара, син биер биллэһин дьаһаллар ааттарын курдук, үгүстүк элэниһиллэригэр киһи соһуура суох.

Мөккүөр кинигэр сэрим иһиннээһи дипломатическай акциялар, бастатан туран, 1939 сыллаабы саба түһүспэт туһунан советскай-германскай пакт, тураллар, Арбаа Германия «Шингедь» сүруунаала бу сөбүлэһини кабааһы сагананы кытта соһуунаан ааттылар. Онон олус судургутутан уонна оччотооһу быһыны-майгыны токурутан туран сүруунаал сэрим бирикмэлэринэн поляктэр эйэлэһиттэ-

тэ суохтара, нууччалар эйэлэһтэллэллэр, немецтэр политической бэлэйдэра уонна англичаннар удыригэр политикаларга буолбакка, кини бирикмистинэн соһуу түһэрибит икки өлөрүөхсүттэр кабыр санаалара буолбута дээн биэрэгэ. Арбаагы буржуазной историктар уонна публицистар үгүстэрэ 1939 сыллаабы чакчыны сэримгэ суолу арыыбыт светифор күөх синалыын курдук судургутутан өйдүүлэр. Ол эрэри советскай историктар, бэл урунку кэми хаттаан синалыыыр кэмгэ манник биер хайысхалаах трактөканы кытта сөбүлэһэр кыахтара суох. Сэрим иһиннээһи иэм ураты уустугун биэрэгэтэр чакчылар олус үгүстэр эбээт. Баар, хөрдөһүтэ сабыта түһүспэт туһунан дуоһабар боллурууу саба суох быһаарынан

буолуон сөл. Ол эрэри докумуону иһин баттааһын логикатын эмиз өйдөөхкэ сөл. Арбаагы специалистар уолсайынан Англия уонна Франция Советскай Соһуу кытта байыаннай биергэ үлэһэһин туһунан кэспэтиннэригэр ыһтарга сөбүлэһэн баран логическай түмүккэ дьэри тиздибэккэ киһинээс суох сөһуууу сабабыттарын мөлдэспэттэр. Оттон Москвада Гитлер саба түһэһинэ уонна Япония сэримни сабаһаатына икки фронтунан кыргыһарга сөптөөх хаалартан сэрэхэдийбэт буолуохтарын табыллыбат этэ. Агрессоры холбоһуууу күүһүнэн тохтогор кыах сүппүтэ.

Биһиги кыраныһыса таһынаабы специалистары кытта пакт кэспэлэгэ боротуохулук синалааһыныга санаабыт холбоһор. Бу боротуохулук сиргэ-майгыга

баппат, характерыгар сөһүр-баһаатын суох. Бу куорумнаһыны өйдөөхкэ дабаны, бырастыы тынааха дабаны табыллыбат. Ол эрэри арбаа дойдуга боротуохулук быраапка сөл түбэспэттэн кыраныһысалар сэрим кэһиннээһи олохтооһулар уонна Прибалтийскай Советскай Республиккалар статустара сокуоннаа суохтарын туһунан түмүк онорорго холлоһоллор. Оттон сэрим түмүктэрэ сэрим иһиннээһи советскай-германскай кэспэтиннэлэринэн быһаарыллыбатахтара биллэр. Хаттаан көрүү биһигини дьыһинээх чакчыттан тайттыт этэ дээн «Вельт» хаһаапка Мюнхен профессор М. Вольфзон сөһү бэлэһини. Кыралаан ревизия кыаллыбат, оттон бүтүнүтүн ревизиялыыр өссө ырахан. История көлүөһэтигэр тэһөрү эргитэр кыаллыбат.

Иккис аан дойдутаабы сэрим уруостарынан арбаагы

дабаны, киниги дабаны дойдуга ааспат-арахпат синалаах биер түмүгү оноруохка сөл. Политикада сиргэ-майгыта суох буолуу хаһан дабаны үһүн кэмгэ үтүө түмүктэри аһалбат. Арбаагы дойдуга агрессия алдыархайын бэйэлэрин синалыылар туһунарга, кинини иһиттэ дойдуга уонна ССРС-у утары туһаарга санаан, сиргэ-майгыта суох быһылыы онорбуттара. Сталин территорияны үлэһтэргэ агрессоры кытта кэспэлэгэ кэспэтиннээһи кэһин сиргэ-майгыта суох быһылыымыта. История ааспыт кэмгэ бэйэтин бирикмэлэрин таһаарар, ол эрэри ол ис хоһоонун биһиги бэйэбит кэммитигэр сааһан туһаммат буоллаһытына, тох да синаата суох. Уларыта тутуу политика уонна сиргэ-майгы арахсыепат сибээстэрин өйдүүр кыагы биердэ. Бу сибээс сууһун хатылаһмат буолуутун биер мэкитэтинэн буолор.

В. ВАСИЛЕЦ [ССА].

◆ Дыллар уонна дыоннор ◆

УНААР УОЛУН ТУҢУНАН АХТЫҤЫАҤЫН

Күн сиригэр баара-суоҕа 25 сыл эрэ устата олорон аастык киһи дьатэхха, Николай Васильевич Пономарев—Унаар Уола поэт быһытынан үтүө өйдөбүлү дьонго-сэргэ-э халларбыта. Кини лирик поэт этэ. Олбутун кэннэ «Хүннээх» поэт диэн кыһытэ. 1951 сыллаахха бэчээттэнэн тахсыбыта. Кинигэ редактор—А. Абаарыныскай. Бир түгэһигэ мин ол рукопйы көрөн турардаахтым. Онно Архип Абаарыныскай улахан көннөрүүлэри оҥорбото ээ. Николай Васильевич клинтини суруйбут рукопйа күн бэчээһигэ курдук арыллыыра.

Күн-дьыл ааһан истэбин аайы Унаар Уолун көрө-күлүүтэ манньк этэ дьин этэ-кэлси сылдьар дыоннору мин балайда элбэи көрүстүм. Ити иһин кинилэр сааһа-сымнаһа. Кинигэтин поэт туһунан сылаас-сымнаһа ахтылар суругунан киирдэллэр, бу эдэр сааһыгар өлбүт киһи олохун сырдаттыгы көмөлөһүөхтэр этэ.

1975 сыллаахха «Хотугу сулус» сурунаал редакциятыгар мин Унаар Уолун туһунан кыраакый ыстатыйабын киллэрбитим. Ол тахсыбыта. Сотору изминэн миниги ыһыртан ылбыттар уонна поэт Алексей Бэриэк «Саһарбыт суруктары арыян...» диэн клинтини суруллубут түөрт страницалаах рукопйы бийэрбит. Рукопись автора Уһаз Бүлүүгэ олорор Мария Иванова Захарова эбит этэ. Ыстатыйа тойутаан хаалан тахсыбыта.

Күн-дьыл аастыһын кэннэ санаан көрдөхпүн, бу сурук Унаар Уолун бийи билбэт өртүбүттэн арыаһынан уонна ыһыдыгы аһаастык этэринэн санаалаах. Ону хайдах баарынан, бэрт ыратыон ылгатам, бэлэттибит. Оройуон дьонно Унаар Уолун туһунан ахтыларгытын эбэтэр бэлэттээһин-кэргитин ыһытыгыгар бу М. И. Захарова суруга суолу аһаа диэн саныыбын.

Сэмэн ТУМАТ.

САҤАРБЫТ СУРУКТАРЫ АРЫЯН...

[Ахтыһы]

Н. В. Пономарев—Унаар Уола да кылгас кэмгэ олордо, үтүс доһоттордо. Поэт баара буоллар, быйыл 50 сааһын туолуо эбит. Онно сөп түбэһиннэрэн, бийи, тыһынаах дьон, кинини кэрэктээн, ахтан аһарбыт сөптөөх. Бир дойдубаа буолламын, мин кини үйүөх сылларыгар, бийи этэннээх, олохун бүтэһин сылытар чаастатык көрсүһэр-кэлсээр буолбутум.

Оччолорго кини таһа да эдэр буоллар, хайыһы-үйэ олоһор элбэх эрийи аһан, ахтыһыан ыһытыгы ыһыты барыт этэ. Ол туһунан бэйэти билэн-өйдөөн сылдьар: «Дээ, бийиги үчүгэй бириэмэсэ кэлэн беран, ыһытыа буолан хара сөгнөннүм...» дириэ.

Биллэрин курдук, 50-нүс сылларга сэллик ыһыһы утары хөрүү-иста, эмтээһин күһүрүбүтэ уолан беран, саҥа эмтэр косто илик буоланнар, бу ыһытыгы ыһыты уонна өлүү чуоллаан Чурапчыга элбэх этэ. Николай тыһытытан ураты күөмэйин эмнэ билбэллэбит. Онно кини хайдах күүлэстэбит. Мин да онук санаабытым. Тугу да кэлини суруйбатах. Кини да этэрэ: «Кыһан суруйбатан хата, үгүлү атыһаһабын»,—дириэ. Мэлдэн аһа сыйан барбыт.

Бокунууку библиотека тэринэн, кинигэни элбэи мунуһубут этэ. 1966 сыл сарыныгар Крымга сынньанан беран төннөрбөр Киев куоракка таарый-бытым. Онно Ленин музейа баара. Ону көрө сылдьан, бүтэһик саалаа киирбитим кинигэ быһытынаа баар эбит. Ол кинигэлэр ортолоругар Николай «Хүннээх» дьин этэ кинигэтэ турарын үөрэ-долгуйа көр-бүтүм.

Иһинки этилибитин курдук, 50-нүс сылларга Чурапчыга Ильич лаамлата сандара иликэ. Оннообор баһыһаларга кыраһыан лаамлата биһэр чүмэччэ эрэ сырдыга кыламыһыра. Арай биһэр Николай палата-тыгар киирэн түрөн көрдөхпүнэ, испэскээх эркингэ кини күлүтэ хайдах баарынан чуолкайдик түспүт этэ. Мин ол күлүк үстүн истэһинээ харандааһынан сүрээһин оҥор-бүтүм кини илэ бэйэһинэн олорор силүгэ тахсан кэлбитэ. Силүгэ кумааһыга устан хаалларбытым. Ону билгини көрдөххө, кини хайдах туруктааһа күлүгүтэн да бил-лэр эбит дии саныыбын.

Бокунууку Якутскайга Макарова бийиһи үгүсүбүн булан көрөр этибит. Үйүлээх со-бус туох да бэлэ турбанка, билгини сүтэн хаалыа дьин куттанабыт. Мин Унаар Уолун өлүүн иһинкэ аһа суруйбут сылаас-сымнаһа өйдөбүл оҥостон ууруна сылдьабын.

М. И. ЗАХАРОВА.

Уһаз Бүлүү, 1975 с.

Редакторы солб. С. А. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 кв. ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

№ ЗАКАЗА 103

«САГА ОЛОХ» [НОВАЯ ЖИЗНЬ] — орган Чурапчинского района КПСС и районного Совета народных депутатов.

Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.

Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж—4157 экз.

Чурапчинская районная типография Госкомиздата ЯАССР, с. Чурапча, улица Карла Маркса, 26 кв.

ТРЕНЕРБИТ КЭС ТЫЛА

Дмитрий Петрович мин олохтор саамай улахан орулу оонньообута. Кини мин үчүгүлүм, тренерим, кэлини биһэргэ үлээһит тэһиним. 1970 сыллаахха оскуолаба үөрэнэ кэллэх-питтэн Дмитрий Петрович олохун бүтэһик мүнүүтэти-гар дьэри мин кинилини этим.

Үлэтигэр ураты бэрини-лээбэ, наар толкуйдуу, са-ганы билэ-көрө сылдьар. Методикаба туох эмэ саҥа-ны киллэрдэһин, бэл са-райдын-харахтыын сыр-дыра. Кини итэбэл күүс-тээһин, хорсун санаатын-ан барытын абылыра, кини баара да бэйэсэ эр-ли үөскээччэ.

Үөрэнээччилэри күүскэ таһыра. Олорор истибэт-таригэр үгэсэр дьону олох сабулээбэт этэ, кыһыан-абаран таһаарар.

Кини таһаан куттар ты-һынан «Киһи манна үлэтин көрдөрүөхтээх» дьин этэ. Дмитрий Петрович—элбэи ситиспит, үлүлүчүлөөх тре-нер. Ол эрэсэ ол аһара чөлүкүтү кэлбэтэ, элбэх утарыһылардаа. Ол ордук Якутскайга үлэлиир кэмнэ-ригэр этэ. Сорох бийиги-тэн аһа тренердэр «Осон-ньор методикаба эргэти-эһин дьин тыллара туттал-лара. Ол, дьингэр, аат-суол билдэһин этэ. Дмитрий Петрович тустууно билэр эрэ буолбакка, өтө көрөрө, кэскили таһыра.

Кэлини аһа «жырдыаба-аста» таскайдыр дьир буол-буттара. Оттон Дмитрий Петрович, эппипит курдук, кэскили өтө көрөрө. Дэлэс даһа кини эрийбит уолат-тара күн бүгүнгүр дьэри кэскиллээхтэринэн аатта-ныахтара дуо?

Олохун бүтэһик мүнүүтэ-тигэр дьэри саха тустуутун сайдытыт туһунан саныы сылпыт. Сэниэтэ суох: «Максималинай үчүгүйдик тустугу»—диэбит. Ити кини олоһор тийэ тыллара этэ-лэр. Оттон сүрдээх күүскэ үлэс көрбүтэ, иликтэ тым-ныан, пуһа ырааттар ыраатан барбыта...

Тренербит ити кэс тыла бийиһи сүрэхпитигэр-быар-бытыгар мэлдэн баар, үлэ-лирибитигэр кынат буолар.

М. СКРЯБИН,

Саха АССР үтүөлээх тренерэ.

Амма.

КӨННӨРҮҮ

Хайыт Б. д. атырдык ыйын 24 к. нүмэригэр үһүс балаһа «Үлэһит то-лору хаһааһын буолуо дуо?» ыстатыйа авторе дьуһуурунай буруйунан «А. Миронов» дьин бэ-чээтэммитин «С. Миро-нов» дьин абырдылаахха.

В. ЕРМОЛАЕВ.

Эт-үүт комбинатыгар бастааннай үлэсэ көчөгөр наада. Үлэһин баһаахтар 21-561 №-дээх телефону-нан билсиптиэхтин сөп.

Администрация.

Таптыр эдийибит, баһыт, аймахпыт, кол-хознай тутуу ветерана

БАРАШКОВА Мотрона Ивановна

Үһүн ыраахан ыһыттан өлбүтүн, диригини курутууан туран, бары доһотторугар биллэр-бит.

Баһылар, эдийи, аймахтара.

Сир уһугар

Полярнай эргимтэ тасер-түгэр сытар Таймыр тумул арыма Евразия саамай хо-тугу тоһхотэ—Челюскин ту-муһа баар.

Нуучча айанныһтара Тай-мырга аан бастаан XVII үйэ-сэ кэлбиттэрэ. Василий Прончищев, быраатты Харитон уонна Дмитрий Ла-тевар, Семен Челюскин, Федор Минин уонна да аһыттар Таймыр туму арыһын кытылларын аһа-ры кичэллээхтик чинчийбит-

тэрэ. 1742 сыллаахха че-люскин муоранан кыһыт-тиһилилбэт тумуска сир-ин сатыы айаһаан тий-битэ. Ол сиргэ күн бүгү-түннээх дьэри хорсун бы-һыи символа буолан мас-остоолбо аһыһаан турар.

Снимокка: Евразия саа-май хотугу тоһхотыгар Се-мен Челюскин туруорбут мас остоолбото.

В. МАТЫЦИН фотота. [СССР фотохрониката].

Бу—интэриэһинэй

ӨБҮГЭ УГЭҤИНЭН

Бийиһи өбүгэлэрит оту хаачыстыбатын сүтэрбэт курдук куурдар, сытыбат курдук киниллэр нымала-хха эбиттэр. Археологтар Тувааттан орто үйэлэр саа-нааһы сорох көмүлэртэн быһыы хатыллыбыт оту булбуттарын туһунан Л. П. Палапов суруйар («Матери-алы по древней истории Сибири», Улан-Удэ, 1964 с. 391 стр.).

Охсулаубут оту быһыы эрийи ныматын тувинчэ-тар, алтаастар, калмыктар XIX үйэсэ тийэ туттубутта-ра биллэр. Бу норуоттар сүөһүлэри кыһыныгар ча-раас хаардаах маччыраһа-рға хастаран сыл таһаарар үгэстэһэрэ. Ошон киилэр сайыһын бэрт кыратык от-тууллара. Охсубут отторун кини харытын суонун саба-арыа үһүн быалыы субуйан эрийэллэр уонна ары мас-ка эбэтэр тинтэр лабаала-рыгар илэ-быраһаан ыһаан кэбиһэллэр. Бу оту кыһы-нын сүөһүлэр бэйэлэрэ бу-лан эбискэ аһаһыттанал-лара. Быалыы хатыллыбит үһэсэ ыһаһыт от туран эрэ күөбүһүн куурар уонна аһа-лы быһыытынан бары үтүө хаачыстыбаларын ыһыгы-бат эбит.

Алтайга XIX үйэсэ нуучча «горбуша» хотуура бастаы тарданыһын сабаһа олох-тоох калмыктар бири күн-нээх хотуур охсуутун бые-лыы эрийэллэр 20-30 кыһыт үлээлэллэрэ үһү дьин Г. Спасский 1806 с. суруйбут. Ити эрийи оту Алтайга «толкач» дьин ааттыыллара. Бу интэриэһинэй ныманы сахалар былыргытан бил-лэллэр эбит. Сорох кырды-баастар кэспиллэринэн, урут Кытаанка нэһилчиги-тэн куоракка киирээччилэр көлөлөрүгэр сиктэр отто-рун үһүн быалыы эрийэн түүрэн сыарбаларыгар элбэх мизсэһи ылбат тына куйа-лаан тийэллэрэ үһү.

Бийиһи да көлүкэ билэр-битини, урут көлөкөтэргэ түүтэх бурдук баһыһын бэтиэмэ оттон оҥороллоро. Аһаас отун өхсөн таһаараат

баһыһа «баһыһы» дьин ааттаан былас курдук уһун-наах эрийэн кыһа оҥоролло-ро. Ол от кэлини күөбүһүн куурбут буолара.

Бу аһаас былыргы ныманы аһыһылы мөхөннээһи-һи буоллар, отун хаа-чыстыбата, арааһа, түрбэ-лээн уонна рулоннаан прес-тирдээһэр ордук буолуо этэ.

Аһыгы киниллээһингэ от маассата салгын хаһан даһаны киирбэт-тахсыбат тына бүтэйдик чыктылар. Ол иһин от сиктээх буо-лаһына көймөстөн хараһа сыһыан таһар. Баһыһы эрийэн беран куйаһаһы-на от быһа-арда, аһаһа элбэх буолан салгын оту куурдара үлэһэр.

Охсор маһыһына кытта плөщипканы үлээлээн от синиги ыһтаран, ол кэли-тэн оту быалыы эрийтэрэн беран, катшканылар агре-гаты батыһыннарар буол-лор оттоотун технология-быдан сүүдүгүтүгү, хаа-этэ.

чыстыбата паппа тупсуо Бийиги от охсор техника-хорүгэ элбэх, плөщипка-лар да булуохха сөп. Манна, саамай кылаабынаа, оту быалыы эрийэн беран катшканы куйаһы агре-гаты аһан оҥоруохха наада.

В. ЕРМОЛАЕВ.